

Карина Савченко,

кандидат педагогічних наук,
Криворізький національний університет
(м.Кривий Ріг)

Karina Savchenko,

Candidate of Pedagogical Sciences,
Kryvyi Rih National University
(Kryvyi Rih)

УДК 370.71
ББК 370.35

НАДАННЯ ОСВІТЬОГО ПРОСТОРУ ВІЛЬНОГО ВИБОРУ ФОРМ І МЕТОДІВ МОДЕЛЮВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ СИТУАЦІЙ НА ЗАНЯТТЯХ З ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

PROVIDING EDUCATIONAL ENVIRONMENT FREE CHOICE FORMS MODELING TECHNIQUES AND TEACHING SITUATIONS IN THE CLASSROOM FOR TEACHING SUBJECTS

Освітній простір – це педагогічний феномен взаємодії людини з оточуючим її освітнім середовищем, у результаті чого відбувається його осмислення та пізнання. Представлені в нашому дослідженні форми та методи можуть обиратися за основу залежно від того, наскільки вони зможуть дати чітке, ґрунтовне бачення моделюванню педагогічних ситуацій у навчальному процесі вищої школи. Виходячи зі сказаного, можна стверджувати, що групова форма навчальної діяльності студентів, індивідуальна проектна діяльність, ігрові методи сприяють формуванню професійної компетентності майбутніх учителів.

Ключові слова: освітній простір, моделювання педагогічних ситуацій.

The educational space is a pedagogical phenomenon of interaction of the person with surrounding with the educational environment therefore there is his judgment and knowledge. The forms presented in our research and methods I can get out depending on as far as they will be able to give accurate, thorough vision to modeling of pedagogical situations in educational process of the higher school. Leaving with told, it is possible to claim that the group form of educational activity of students, individual design activity, game methods render assistance to formation of professional competence of future teachers.

Keywords: educational space, modeling of pedagogical situations

Образовательное пространство - это педагогический феномен взаимодействия человека с окружающим образовательной средой, в результате чего происходит его осмысление и познание. Представленные в нашем исследовании формы и методы могут выбираться в зависимости от того, насколько они смогут дать четкое, основательное видение моделированию педагогических ситуаций в учебном процессе высшей школы. Выходя со сказанного, можно утверждать, что групповая форма учебной деятельности студентов, индивидуальная проектная деятельность, игровые методы оказывают содействие формированию профессиональной компетентности будущих учителей.

Ключевые слова: образовательное пространство, моделирование педагогических ситуаций

Постановка проблеми. Аналіз педагогічної літератури свідчить, що освітній простір – багатовимірне явище. Більшість дослідників цієї проблеми (Н. Бастун, С. Бондирева, О. Веряєв, С. Гершунський, В. Гинецінський, Б. Ельконін, Б. Серіков, В. Слободчиков, І. Фрумін та інші) під поняттям «освітній простір» розуміють певну територію, яка пов'язана з масштабними явищами в галузі освіти: як певна частина соціального простору, в межах якої здійснюється нормована освітня діяльність. Найповнішим і сучасним, що концентрує в собі сутнісні ознаки цього феномену, є визначення освітнього простору як «педагогічної реальності, яка заявляє про себе співіснуванням Людини і Світу через освіту, містить, баланс культурного і цивілізаційного, виражаючи його через знаковість освітнього середовища» [2, с. 39.]. Можна сказати, що освітній простір – це педагогічний феномен взаємодії людини з оточуючим її освітнім середовищем, у результаті чого відбувається його осмислення та пізнання. Так, характеризуючи освітній простір вищого навчального закладу, Г. Щевелева виокремлює такі основні його компоненти, як середовища – штучне робоче (навчальне) середовище, інформаційне середовище, соціальне середовище, внутрішнє середовище тощо [4, с. 27]. Н. Колесникова виділяє фізичні, соціокультурні, психологічні, комунікативні, віртуальні, парадигмальні характеристики освітнього простору. В педагогічній літературі також виокремлюють такі складові простору, як рівні (методологічний, методичний та ін.), сегменти (виховний простір, інформаційний простір, індивідуальні простори учасників навчально-виховного процесу тощо), поля (етичне тощо) та інші конструкції й вузлові структури.

Представлені в нашому дослідженні форми та методи можуть обиратися за основу залежно від того, наскільки вони зможуть дати чітке, ґрунтовне бачення моделюванню педагогічних ситуацій у навчальному процесі вищої школи. Виходячи зі сказаного, можна стверджувати, що групова форма навчальної діяльності студентів,

індивідуальна проектна діяльність, ігрові методи сприяють формуванню професійної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей

Розглянемо ретельніше запропоновані форми та методи моделювання педагогічних ситуацій у навчальному процесі у вищій педагогічній школі.

Групова форма навчальної діяльності є альтернативною існуючим традиційним формам навчання. В її основу покладено ідеї Ж.-Ж. Руссо, Й. Песталоцці, Дж. Дьюї про вільний розвиток і виховання дитини. Й. Песталоцці стверджував, що вмiле поєднання індивідуальної та групової навчальної діяльності допомагає успішному навчанню дітей, а їхні активність і самодіяльність підвищують ефективність результату уроку. З цим пов'язана і його ідея взаємного навчання [1, с. 90].

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Сьогодні інтерес до групових форм навчальної діяльності зріс. А. Алексюк, Ю. Бабанський, В. Котова, І. Лернер, Х. Лійметс, Г. Цукерман, О. Ярошенко та інші зробили значний внесок у розробку загальних принципів організації групової навчальної діяльності. Дидактичні питання організації групової навчальної діяльності молодших школярів розроблено в працях В. Вихрущ, Є. Задю, І. Вітковської, К. Нор та інших. Над цією проблемою плідно працюють А. Булда, О. Пометун.

Мета статті. Вивчення проблеми надання освітнього простору вільного вибору форм і методів моделювання педагогічних ситуацій на заняттях з педагогічних дисциплін.

Виклад основного матеріалу. У психолого-педагогічній літературі немає єдиного підходу до визначення групової навчальної діяльності. На нашу думку, групова навчальна діяльність – це форма організації навчання в малих групах учнів, об'єднаних загальною навчальною метою при опосередкованому керівництві вчителем / викладачем і в співпраці з учнями / студентами.

Завдання групової навчальної діяльності:

- навчати студентів співпраці у виконанні групових завдань;
- стимулювати моральні переживання взаємного навчання, зацікавленості в успіхові товариша;
- розвивати комунікативні вміння студентів;
- розвивати рефлексивні компоненти навчальної діяльності: цілеспрямованість, планування, контроль, оцінку;
- поєднувати фронтальну, індивідуальну та групову форми навчальної діяльності.

Особливе значення в роботі з моделювання педагогічних ситуацій має індивідуальна проектна робота. Саме індивідуальний підхід сприяє забезпеченню соціальної адаптації шляхом розробки індивідуальних психологічних рекомендацій, виявленню нахилу, здібностей студентів, їхньої професійної орієнтації. При індивідуальному підході важливо дотримуватися принципу поступовості й послідовності. Індивідуальній проектній діяльності передуює розробка індивідуальних програм самоосвіти: а) добір наукової літератури; б) індивідуальні консультації; в) залучення компетентних спеціалістів; г) проведення консультацій, надання рекомендацій з науково-дослідницької роботи; д) постановка мети роботи, складання плану, моделювання майбутнього результату.

Кінцевий результат індивідуальної проектної діяльності – це участь конкурсах і студентських науково-практичних конференціях. Виступаючи зі своїми роботами на конференціях, олімпіадах, творчих звітах, конкурсах-захистах, студенти набувають цінного досвіду не тільки вести дослідницьку роботу, але й триматися перед аудиторією, відповідати на запитання, вести наукову дискусію [3].

Таблиця 1

Форми та методи групової роботи та побудови взаємодії у групі

№ з/п	Форма групової роботи	Характеристика	Результат
1	Міні-лекція	Коротке, стисле та структуроване подання інформації з проблеми. Може супроводжуватись ілюстраціями та груповими обговореннями	Підвищення рівня інформованості учасників, формування проектувальні навички, конструкторські, організаторські
2	Презентація	Спрощений та структурований варіант міні-лекції, що містить "точкову" ілюстровану інформацію з конкретних питань проблеми. Групові обговорення бажані	Підвищення рівня інформованості учасників із конкретних аспектів проблеми, формування зацікавленості у темі
3	Міні-тренінг	Коротке інтерактивне практичне заняття, що містить мінімум інформації та максимум задіяності та зворотного зв'язку учасників	Формування окремих навичок та отримання практичних знань
4	Тренінг	Інтерактивна форма роботи, спрямована на формування низки практичних компетенцій із певної проблеми	Формування компетенцій, отримання практичних знань

Так, міні-лекція надає можливість учасникам опанувати теорію в максимально можливому обсязі за короткий проміжок часу. Успішність проведення міні-лекції зумовлена ступенем сформованості у ведучого низки навичок. Ці навички можна розподілити на три групи: проектувальні; конструкторські; організаторські.

Проектувальні навички виявляються у здатності викладача: спланувати лекцію з урахуванням спеціальності учасників; передбачити можливі утруднення учасників у засвоєнні матеріалу; знайти методи й методичні прийоми, необхідні для подолання труднощів учасниками; визначити найраціональніші види діяльності учасників; сприймати й урахувати реакцію учасників на своє викладення і перебудувати його в подальшій

діяльності; встановити зв'язки лекції з представленою учасниками спеціальністю. *Конструкторські навички* передбачають: відібрання матеріалу для одного заняття; виділення вузлових понять і закономірностей; знаходження правильного співвідношення нормативного й теоретичного матеріалу на конкретному занятті; планування логічних переходів від одного етапу занять до іншого; розташування теоретичного матеріалу від легкого й простого до важкого і складнішого; визначення висновків за певною темою й перехід до наступної; передбачення стомленості аудиторії та підготування до позбавлення напруження в групі. *Організаторські навички* виявляються в наявності у викладача навичок організовувати свій час, індивідуальну та групову роботу учасників, взаємодію з ними під час роботи тощо.

Групова робота пропонує використання ігрових методів (ігровий метод – це спосіб взаємодії учителя / викладача й учнів/студентів, зумовлений грою, що веде до реалізації дидактичних задач і цілей навчання).

За концепцією І. Лернера ігровий метод навчання характеризується трьома основними ознаками: 1) визначає ціль, спрямовану на зміст освіти, що підлягає засвоєнню; 2) передбачає вид навчально-пізнавальної діяльності, яку він організує; 3) визначає характер взаємодії вчителя й учнів.

Водночас ігровий метод навчання, як і будь-який інший, передбачає наявність знань про: а) цілі діяльності, що є знаннями про результат цієї діяльності (без такої попередньої цілі діяльність суб'єктів навчального процесу не може бути цілеспрямованою, тобто усвідомленим рухом до мети); б) необхідний для досягнення мети спосіб діяльності; в) необхідні й можливі засоби інтелектуального, практичного або предметного характеру, оскільки діяльність завжди пов'язана з ними; г) об'єкт діяльності, без якого діяльності не буває. Саме знання про об'єкти його властивості супроводжується в методі необхідним знанням про зміни об'єкта під впливом діяльності та механізм його перетворення.

Для ігрових методів характерні певні особливості, що відрізняють їх від традиційних: наявність ігрових моделей об'єкту, процесу або діяльності; активізація мислення й поведінки; високий ступінь задіяності в навчальному процесі; обов'язковість взаємодії учителів / викладачів між собою та навчаючим або програмовим матеріалом; посилення емоційності, творчий характер заняття; самостійність у прийнятті рішення; бажання набути вмінь і навичок за відносно короткий термін. Серед розмаїття педагогічних ігор особливої уваги, на нашу думку, заслуговують ділові ігри. Вони є синтезом імітаційних і рольових ігор, одними з найскладніших в навчанні але досить ефективними. Для проведення ділових ігор потрібен певний досвід, який можна набути у навчальних іграх інших видів.

Щоб мати чітке уявлення щодо ходу процесу формування професійної компетентності майбутнього вчителя засобами моделювання педагогічних ситуацій, нами було здійснено проектування кожної складової професійної компетентності на навчальний план і напрямки підготовки. У результаті виявлено можливості кожної дисципліни й педагогічної практики в її формуванні й створено динамічну діагностичну картку професійної компетентності майбутнього вчителя-філолога (табл. 2).

Таблиця 2

Динамічна діагностична картка професійної компетентності майбутнього вчителя-філолога

Етапи підготовки	Навчальні дисципліни	Педагогічні ситуації, що застосовуються
Відправний	«Вступ до педагогічної діяльності», «Педагогіка», «Психологія», «Вступ до мовознавства», «Ділова іноземна мова (англійська)», «Практика перекладу», «Література країни основної мови (Англія)»	Ситуації формування досвіду, еталонні ситуації; ситуації корекції, самоорганізації; ситуація-ілюстрація
Інформаційний	«Вікова і педагогічна психологія», «Соціальна психологія», «Освітні технології», «Історія педагогіки», «Історія світової літератури», «Теорія літератури», літня педагогічна практика, виробнича практика в школі	Ситуації інформації; частково-пошукові ситуації; сюжетно-рольова; незакінчені педагогічні ситуації
Методичний	«Методика виховної роботи», «Методика викладання іноземної мови», «Методика викладання зарубіжної літератури», «Міжкультурна комунікація», «Методика викладання англійської мови», «Англійська література», «Методика викладання світової літератури»	Ситуації-конфлікти; орієнтовні ситуації, емоційні ситуації; ігрові ситуації: ситуація-аналіз, ситуація-проблема, ситуація-завдання
Організаційно-виконавчий	Педагогічна практика в школі, «Педагогічний менеджмент», «Практичний курс англійської мови», «Практична граматики англійської мови», «Практикум усного та писемного мовлення»	Тренінгові ситуації; креативні ситуації; комунікативно-ігрові ситуації; емоційні ситуації
Контрольно-діагностичний	«Теоретичні аспекти сучасної англійської мови», «Лінгвокраїнознавство», «Формування професійної компетентності майбутнього вчителя філології», магістерська практика	Ситуація-аналіз; ситуації взаємозв'язку; ситуації корекції, аналітичні, проектувальні, організаторські, оціннісно-орієнтовані

На підставі такої карти можуть бути визначені не тільки всі компоненти моніторингу компетентності студентів як результату їхнього навчання, але й спроєктовані всі види навчальної, позанавчальної й дослідницької діяльності студентів у процесі вивчення всіх дисциплін навчального плану.

Моделюючи педагогічні ситуації, на нашу думку, треба найбільш реально відтворювати професійну діяльність майбутнього вчителя філологічних спеціальностей, які вимагають не автоматичного повторення репродуктивних

дій, а саме умінь, пов'язаних із свідомим пошуком та створення нового варіанта професійної поведінки; з іншого – створенням умови для засвоєння знань. Моделювання педагогічних ситуацій відображає нестандартні, динамічні, несподівані ситуації, які містять ту або іншу проблему: як вчинити? як краще сказати? як вплинути? як встановити контакт? як передбачати конфлікт? Можна сказати, що методика моделювання педагогічних ситуацій включає:

- використання ресурсів комунікації та створення умов, що забезпечують інформаційну доступність для майбутніх учителів;
- створення в процесі спілкування взаємозв'язку між викладачем і студентом (опитування, бесіди, групові форми спілкування тощо);
- укладання індивідуальних або групових проектів зі студентами, які після обговорення педагогічних ситуацій чітко усвідомлюють участь кожного в комунікативному процесі;
- організація вільного спілкування з метою формування професійних компетентностей.

Використовувалися педагогічні ситуації й для формування комунікативного компоненту професійної компетенції майбутнього вчителя філологічних дисциплін. Особливий інтерес у студентів викликали ситуації, типові для школи, які відображали негативні сторони комунікативної поведінки учителя, які після попереднього аналізу необхідно було змінити, тобто переробити в комунікативно грамотні. В основному, це були уривки із художніх і документальних фільмів про школу, представлені у відеозаписі.

Така форма мала свої переваги: по-перше, помітивши ту чи іншу комунікативну помилку, запис легко можна було перервати, а потім знову відтворити спочатку, порівнявши її зі зміненим варіантом; по-друге, не дивлячись на те, що це були уривки фільмів, студенти ставали свідками живого навчально-виховного процесу, представленого не голосом одного вчителя, а багатоголоссям гри акторів; по-третє, така форма допомагала виключити одноманітність у презентації педагогічних ситуацій, активізуючи їхнього сприйняття.

Нами були запропоновані такі педагогічні ситуації, які сприяють формуванню професійної компетентності майбутніх вчителів філологів, а також ігрові вправи для мовленнєвої зарядки.

Наприклад: Ви питаєте вчителя англійської мови, який повернувся з поїздки по Британії. Отримайте інформацію про маршрут поїздки, побачених визначних пам'яток, зустрічах із простими англійцями, загальних враженнях про країну, про цікаві випадки, що виникали під час поїздки. Guide words: a tour of Britain, interesting places, to see the sights, meeting with common people, general impression of the country, curious incident.

Вправа «Взаємні презентації»

Ведучий звертається до учасників тренінгу: «зараз ми об'єднаємося в пари. Ми з вами діятимемо за алгоритмом. Перший етап роботи полягає в тому, що кожний самостійно малює образ, відповідаючи на таке запитання: «Я і моя професія». На виконання першого етапу у вас є 5 хвилин.

Другий етап: кожний із вас розповідає своєму партнерові про себе якомога докладніше. На виконання цього етапу у вас є 5 хвилин.

Третім етапом роботи буде відрекомендування групі свого партнера. Тому намагайтеся отримати якомога більше різноманітної інформації про свого партнера».

Бажано, щоб учасники відобразили в самопрезентації такі найважливіші питання: - Як я уявляю свою професію? - Що я ціную в самому собі? - Предметом моєї гордості є... - Що я умію робити краще за все?

Після завершення вправи тренер резюмує те, що люди, які зібралися в цьому тренінговому просторі, об'єднані спільною діяльністю, прагненням до професійного вдосконалення тощо.

Вправа «Позиція» (ігрова вправа для мовленнєвої зарядки)

Учасники утворюють два кола: зовнішнє і внутрішнє. Зовнішнє коло рухається, внутрішнє – залишається на місці. Ті з учасників, які перебувають в зовнішньому колі, висловлюють своє враження про партнера у внутрішньому колі, починаючи фразою: «Я бачу тебе...», «Я хочу тобі сказати», «Мені подобається в тобі...». Через 2 хвилини зовнішнє коло пересувається на одного учасника та ін.

До **рольових ігрових ситуацій** можна віднести гру-драматизацію в поєднанні з емоційною рефлексією, гру-змагання, гру з постановкою та дослідженням проблеми, ділову гру.

Ми пропонуємо такі ігрові ситуації, які можна провести на заняттях з курсів «Педагогіка», «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)»: «Видатні люди України»; Ситуації конфлікту «Батьки і діти»; Мої друзі та «Світ мої захоплені»; Мандрівка до Лондона; Захист професії та інші.

Висновки. Таким чином, різноманіття педагогічних ситуацій сприяло збереженню інтересу до занять з формування професійної компетентності, бо вносило нове в кожне заняття, збагачуючи студентів в методичному плані.

Викликаючи інтерес до змісту педагогічних ситуацій, ми викликали інтерес і до аналізу запропонованих ситуацій, розвивали інтелектуальний та емоційний рівні свідомості, закладаючи підґрунтя для формування внутрішніх моделей професійної діяльності, що забезпечують її результативність; а також одночасно створювали умови для проявлення цих моделей в діяльності на основі запропонованих педагогічних ситуацій різного типу складності.

1. Бордовская Н. Педагогика: [учеб. пособ.для вузов] / Н. Бордовская, А. Реан. – М. : СПб : Питер, 2007. – 304 с.
2. Леонова О. Образовательное пространство как педагогическая реальность / О. Леонова // Alma mater (Вестник высшей школы). – 2006. – № 1. – С. 36-40.
3. Львівській національний університет імені Івана Франка. Філологічний факультет. Бакалаврські програми. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lnu.edu.ua/faculty/Philol/www/bakalavrat.php>
4. Моделирование педагогических ситуаций: Проблемы повышения качества и эффективности обще-педагогической подготовки учителя / под ред. Ю.Н. Кулюткина, Г.С. Сухобской. – М. : Педагогика, 1981. – 120 с.